

Inhoud

I

De engel Djibriel 9

II

Mahoen 87

III

Ellowen Deejeejen 123

IV

Aisja 189

V

Gezien voorbijgezien: de stad 223

VI

Terugkeer naar Djahilia 327

VII

De engel Izraël 361

VIII

Het splijten van de Arabische Zee 429

IX

Een wonderbare lamp 461

Satan, aldus beperkt tot een dolend, zwervend, rondtrekkend bestaan, is zonder vaste verblijfplaats; want hoewel hij uit de aard van het engel-zijn een soort koninkrijk heeft in de vloeibare ledigheid of lucht, maakt het zeker deel uit van zijn straf: dat hij ... geen vaste plaats of ruimte heeft waarop hij zijn voet mag laten rusten.

Daniel Defoe, *De geschiedenis van de duivel*

I

De engel Djibriel

I

‘Voor je wordt herboren,’ zong Djibriel Farisjta toen hij uit de hemel naar beneden tuimelde, ‘moet je eerst wel dood. Ho hi! Ho hi! En voor je valt op aardse boezem, redden vleugels uit de nood. Taka! Taka-boem! En glimlacht er, wie nooit een traan vergoot? En wie won ooit een meisjeshart, vadertje, die eerst geen zucht ontschoot? Voor je wordt herboren, baba...’ Op een winterochtend, op nieuwjaarsdag of daaromtrent, vielen van grote hoogte, zevenentachtighonderd meter en zestig centimeter, zonder het voordeel van parachutes of vleugels, vlak voor zonsopgang twee heuse, volwassen, levende mannen uit een heldere hemel in de richting van het Kanaal.

‘Ik zeg je, dan moet je eerst wel dóód. Ik zeg je, ik zeg je,’ en zo voort en aldus tot, onder een maan van albast: ‘Val dood met je wijsjes,’ de woorden na een luide schreeuw dwars door het donker kristalhelder in de beïjzeld, witte nacht bleven hangen, ‘op de film kon je alleen play-backen, dus bespaar me dat helse kabaal nu ook wil je.’

Djibriel, de onwelluidende solist, dartelde onder het zingen van spontane ghazelen in het maanlicht, zwom vlinderslag en schoolslag door de lucht, balde zich, spreidde armen en benen tegen de bijna-oneindigheid van de bijna-zonsopgang, nam (klimmend en liggend) heraldische houdingen aan, stelde luchthartigheid tegenover zwaartekracht. Nu buitelde hij vrolijk naar de sardonische stem. ‘Ho hé, baba Salade, ben jij het, da’s mooi. Hola, Chancho Panza.’ Waarop de ander, een kritische schaduw die, terwijl hij in een grijs kostuum met alle colbertknoopjes dicht en zijn armen langs zijn lichaam recht naar beneden dook, zoiets onwaarschijnlijk als de bolhoed op zijn hoofd heel normaal vond, het gezicht trok van iemand die bijnamen haatte. ‘Hé, Lepelmans,’ schreeuwde Djibriel, en lokte een tweede omgedraaide grimas uit, ‘het Enige Echte Londen, bhai! We komen eraan! Die klootzakken daar beneden zullen niet weten wat ze voelen. Meteor of bliksem of goddelijke wraak. Kwamen zó uit de lucht gevallen, man. Drrraamm! Wham! Wát een entree. Ja toch? Een knaleffect, verdomd als het niet waar is.’

Ze kwamen zó uit de lucht vallen, een *big bang*, gevolgd door vallende sterren. Een universeel begin, mini-echo van het begin der tijden: de jumbo jet *Bostan*, vlucht AI-420, was zonder enige waarschuwing, hoog boven de grote, wegtrokkende, prachtige, sneeuwwitte, verlichte stad Mahagonny, Babylon, Alphaville uit elkaar gespat. Maar Djibriel heeft er al een naam voor, ik mag me er niet mee bemoeien; het Enige Echte Londen, hoofdstad van Vilajet, knipoogde pinkoogde knikkebolde in de nacht. Terwijl op Himalaja-hoogte, in de poederige januarilucht een kortstondige voortijdige zon uiteenspatte, verdween een bliepje van de radarschermen en vulde de ijle lucht zich met lichamen die van de Everest van deze ramp neerdaalden naar de melkachtig bleke zee.

Wie ben ik?

Wie zijn er nog meer?

Het vliegtuig scheurde in tweeën, een peul die afstand doet van zijn zaden, een ei dat zijn geheim prijsgeeft. Twee acteurs, springerige Djibriel en knoopjes-dicht, fronsende Saladin Chamcha, vielen als frutseltjes tabak uit een geknakte oude sigaar naar beneden. Boven, achter, onder hen in de leegte hingen stoelen met verstelbare rugleuning, stereokoptelefoons, dienwagentjes, opvangzakken voor luchtonbehagen, uitstapkaarten, belastingvrije videospelletjes, gegalonneerde petten, papieren bekertjes, dekens, zuurstofmaskers. En omdat er niet zo weinig landverhuizers aan boord waren geweest – ja, zelfs een flink aantal vrouwen die door redelijke, werk-is-werk ambtenaren waren verhoord over de lengte van en kenmerkende moedervlekken op het geslachtsdeel van hun echtgenoot, en een ruime voorraad kinderen wier wettige status de Britse overheid aanleiding had gegeven tot altijd-redelijke bedenkingen – mengden zich met de restanten van het vliegtuig, zweefden er, even versplinterd, even absurd, ook de wrakstukken van de ziel: verbroken herinneringen, afgeworpen persoonlijkheden, losgesneden moedertalen, geschonden privé-levens, onvertaalbare grapjes, vernielde toekomst, vergane liefdes, vergeten betekenissen van holle, galmende frasen: *land, thuis, huis en haard*. Djibriel en Saladin vielen lichtelijk verdwaasd door de sterke luchtstroom als bundeltjes uit de achteloos geopende snavel van een ooievaar pijlsnel naar beneden, en omdat Chamcha met zijn hoofd vooruit – in de voor baby's aanbevolen houding bij het binnengaan van het baringskanaal – naar beneden viel, ging hij zich toch wel wat geïrriteerd voelen dat de ander niet rechttoe rechtaan wilde vallen. Saladin maakte een duikvlucht waar Farisjta de lucht omhelsde, met armen en benen omvatte; een opgewonden gebarende acteur die de techniek mist van het ingehouden spel. Beneden, bedekt met wolken, in afwachting van hun opkomst: de trage gestremde stromingen van het Kanaal, het

aangewezen gebied voor hun waterige reïncarnatie.

‘Mijn schoenen zijn van die Japanse,’ zong Djibriel en vertaalde uit halfbewuste eerbied voor het snel op hen afkomende gastland het oude liedje in het Engels: ‘Mijn broek is Brits par excellence. Op mijn hoofd een Russisch rode hoed; mijn hart is Indisch, zo als ’t moet.’ De wolken kwamen hun bruisend tegemoet, en misschien kwam het door die grootse misleiding van cumulus en cumulo-nimbus, die reusachtige wiegende donderkoppen die als hamers in de zonsopgang stonden, of misschien bespaarde het zingen (de één druk met optreden, de ander met uitjouwen), of hun windstoot-delirium hun de volledige voorkennis van wat op til was... maar Djibrielsaladin Farisjtachamcha, de twee die waren veroordeeld tot deze eindeloze maar toch ook weer eindigende engelenduivels-val, hadden om welke reden dan ook geen idee van het moment waarop hun transmutatie inzette.

Mutatie?

Ja meneer, maar niet in het wilde weg. Daar boven in het luchtruim, dat zachte, onwaarneembare terrein waarop de eeuw het bewegen mogelijk had gemaakt en dat vervolgens de eeuw in beweging zette door een van de bepalende gebieden ervan te worden, plaats van vooruitgang en oorlog, planeet-inkrimper en machtsvacuüm, de onzekerste en vluchtigste van alle zones, misleidend, discontinu, metamorf – want alles wat je in het vage laat zit in de lucht – hoogdaarboven, dus, vonden in ijlhoofdige acteurs veranderingen plaats die de oude Lamarck zouden hebben verheugd: onder extreme druk van de omgeving werden eigenschappen angeleerd.

Wat voor eigenschappen welke? Niet zo vlug; dacht u soms dat scheppen van één twee drie gaat? Nou dan, dat is met openbaringen ook niet zo... kijk nu eens naar die twee. Ziet u iets ongewoons? Gewoon twee bruine mannen die hard vallen, wat is daar zo nieuw aan, denkt u misschien; te hoog geklommen, hoogmoed die ten val komt, te dicht bij de zon gevlogen, zit het zo?

Zo zit het niet. Luister:

Saladin Chamcha vocht, ontsteld over de geluiden uit Djibriel Farisjta’s mond, met eigen verzen terug. Wat Farisjta plotseling hoorde, wat langs de onwaarschijnlijke nachthemel kwam aanwaaien was net als het zijne een oud lied, een lyrisch gedicht door James Thomson, zeventienhonderd tot zeventienhonderdachtenveertig. ‘...op bevel des Hemels,’ jubelde Chamcha met lippen die door de kou oorlogszuchtig roodwitblauw waren gekleurd, ‘opsteeg uit azuuuuren zee.’ Farisjta zong, vervuld van afschuw, almaar harder over Japanse schoenen, Russische honden, ongerept subcontinentale harten, maar kon Saladins uitbundige re-

cital niet het zwijgen opleggen: 'En beschermenguuuls zongen de melodie.'

We zullen het onder ogen moeten zien: ze konden elkaar onmogelijk horen, laat staan dat ze een gesprek konden voeren en ook nog eens zo, om het hardst, zingen. Hoe hadden ze ook, terwijl ze naar de aarde accelereerden en de dampkring om hen heen bulderde? Maar ook dit zullen we onder ogen moeten zien: het lukte hun.

Ze suisden omlaagomlaag, en de winterkou die hun wimpers met rijp bedekte en hun hart dreigde te bevriezen, haalde hen nu bijna uit hun dolzinnige dagdroom; het wonder van het zingen, de regen van ledematen en baby's waarvan ze deel uitmaakten, en het angstaanjagende van het lot dat van beneden op hen afstormde, drongen al bijna tot hen door toen ze werden doordrenkt en in één klap met ijs bedekt door de op het vriespunt ziedende wolken.

Ze bevonden zich in wat een lange, verticale tunnel leek. Chamcha, stijfjes, verstarde en nog steeds ondersteboven, zag hoe Djibriel Farisjta in zijn rode safarihemd door de wolkentrichter op hem toe zwom en had vast en zeker: 'Blijf uit de buurt, ga weg,' geschreeuwd, als iets, het begin van iets trillerigs en gillerigs in zijn ingewanden, hem niet had weerhouden; dus uitte hij geen afwijzende woorden maar opende zijn armen en zwom Farisjta erin tot ze elkaar van top-tot-teen omhelsden, en ze door de kracht van hun botsing in de lengte omtuimelden en de hele weg naar beneden, door het hol dat naar Wonderland ging, gepaarde radslagen maakten; terwijl zich uit het wit een opeenvolging van wolkenvormen drong die doorlopend van gedaante veranderden: goden in stieren, vrouwen in spinnen, mannen in wolven. Hybride wolkenchepsels drongen tegen hen op, reusachtige bloemen met mensenborsten die aan vlezige stengels bungelden, gevleugelde katten, centauren – en Chamcha werd, half bij bewustzijn als hij was, bekropen door het idee dat ook hij de gave van de wolkerigheid bezat, metamorf en hybride werd, alsof hij zelf de man werd wiens hoofd tussen zijn benen nestelde en wiens benen om zijn lange, aristocratische hals waren geslagen.

Maar diegene had geen tijd voor zulke hoogdravende gedachten; was helemaal niet zo'n hoogvlieger; hij had net uit een wolkendraaikolk de gestalte zien komen van een uiterst aantrekkelijke, niet meer zo jonge vrouw die in een sari van groene goudbrokaat, met een diamant in haar neus en haarlak op haar hoog opgerolde kapsel om het tegen de druk van de wind op deze grote hoogte te beschermen, onverstoorbaar op een vliegend tapijt zat. 'Rekha Merchant,' groette Djibriel. 'Kon je de weg naar de hemel niet vinden of zo?' Hardvochtige woorden om tegen een dode te zeggen! Maar misschien kunnen we zijn neersuizende staat van

hersenschudding als verzachtende omstandigheid aanvoeren... Chamcha, die zich aan zijn benen vastklampte, stelde een niet begrijpende vraag: 'Wat voor de duivel?' 'Zie je haar dan niet?' schreeuwde Djibriel. 'Zie je dat verdomde bokharatapijtje dan niet?'

Nee, nee, Djibbo, fluisterde haar stem in zijn oor, reken niet op een bevestigend antwoord. Jij bent de allerenige die me mag zien, misschien word je wel gek, wat denk je er zelf van, namakoel, stuk varkensstront dat je bent, mijn liefste? De dood maakt eerlijk, mijn engel, dus kan ik je bij je ware namen noemen.

Bewolkte Rekha prevelde zure woordjes, maar Djibriel schreeuwde alweer tegen Chamcha: 'Hé, Lepelmans? Zie je haar nou of niet?'

Saladin Chamcha zag niets, hoorde niets, zei niets. Djibriel zag haar als enige onder ogen. 'Dat had je toch niet mogen doen,' zei hij berispelend. 'God nee. Een zonde. Zoiets vreselijks.'

Je preekt maar een eind weg, lachte ze. Jij en zedelijk verontwaardigd, da's een goeie. Jij ging bij mij weg, bracht haar stem zijn oor, alsof er aan het lelletje werd geknabbeld, in herinnering. Jij, maan van mijn verrukking, ging schuil achter een wolk. En ik zat omwille van de liefde, blind, reddeloos verloren, in het donker.

Hij werd bang. 'Wat wil je? Nee, niet zeggen, ga gewoon weg.'

Ik kon je niet opzoeken toen je ziek was, voor als er roddel van kwam, je wist best dat ik niet kon komen, dat ik voor jou wegbleef, maar daarna heb je me afgestraft, heb je het als voorwendsel gebruikt om weg te gaan, als wolk om je achter te verschuilen. Dat, en zij, dat stuk ijskonijn. Schoft. Nu ik dood ben, weet ik niet meer hoe dat moet: vergeven. Ik vervloek je, Djibriel, moge je leven een hel zijn. Een hel, want daar heb je mij naar toe gestuurd, daar kwam je vandaan, duivel, daar kom je terecht, sukkel, prettige duik verder. Rekha's vloek, en daarna: verzen in een taal die hij niet begreep, vol norske sisklanken waaruit hij herhaalde-lijk, maar misschien ook niet, de naam *al-Laat* meende op te maken.

Hij klampte zich aan Chamcha vast; ze braken door de bodem van de wolken.

Snelheid: de sensatie van snelheid kwam terug en floot haar afgrijselijk gezang. Het wolkendak vloog omhoog, de watervloer zoomde in, hun ogen gingen open. Een schreeuw, dezelfde schreeuw die in zijn buik had getrild toen Djibriel langs de hemel zwom, knalde nu van Chamcha's lippen; een straal zonlicht boorde zich in zijn open mond en stelde het geluid in vrijheid. Maar ze waren door de transmutaties van de wolken gevallen, Chamcha en Farisjta, en hun silhouet had iets instabiels, iets onduidelijks gekregen, en toen het zonlicht Chamcha raakte, maakte het meer los dan geluid:

‘Vliegen,’ gilde Chamcha tegen Djibriel. ‘Vliegen, nu meteen.’ En gaf zonder de bron ervan te kennen, het tweede bevel erbij: ‘En zingen.’

Hoe komt het nieuwe de wereld in? Hoe ontstaat het?

Uit welke versmeltingen, omvormingen, verbindingen wordt het gemaakt?

Hoe overleeft het, extreem en gevaarlijk als het is? Door welk compromis, welke koehandel, met welk verraad aan zijn eigen mysterie moet het de slopersploeg, de verderfengel, de guillotine op een afstand houden?

Is geboorte altijd een val?

Hebben engelen vleugels? Kunnen mensen vliegen?

Toen Saladin Chamcha uit de wolken boven het Kanaal viel, voelde hij zijn hart in de greep komen van zo'n onverbiddelijke kracht dat hij inzag dat hij onmogelijk kon sterven. Toen hij later weer stevig met twee voeten op de grond stond, zou hij dit gaan betwijfelen, de gebeurtenissen tijdens zijn doortocht wijten aan het door de sterke luchtstroom vervormen van zijn waarnemingen, en het feit dat Djibriel en hij het hadden overleefd toeschrijven aan stom geluk. Maar op het moment zelf twijfelde hij niet; de kracht van de wil tot leven had, onvervalst, onweerstaanbaar, zuiver, het heft in handen genomen en liet hem meteen weten dat hij niets met dit meelijwekkende mannetje, dit naäperige met stemmetjes half-opgekalefaterde kereltje te maken wilde hebben, al die dingen moesten links blijven liggen, en Chamcha merkte dat hij toegaf: Ja, ga door, alsof hij een toeschouwer was in zijn eigen geest, in zijn eigen lichaam; want de kracht begon precies midden in zijn lichaam en breidde zich uit naar buiten, veranderde zijn bloed in ijzer, vormde zijn vlees tot staal, behalve dat die toch ook weer voelde als een vuist die hem van buitenaf omvatte, hem op een manier vasthield die zowel onverdraaglijk stevig was als onwaarschijnlijk teder; tot die kracht hem ten slotte volledig had onderworpen en zijn mond, zijn vingers, wat zij maar wilde, kon laten bewegen, en toen zij zeker was van haar heerschappij strekte zij zich uit tot buiten het lichaam en greep Djibriel Farisjta bij zijn kladden.

‘Vliegen,’ beval zij Djibriel. ‘Zingen.’

Chamcha hield Djibriel vast terwijl de ander, eerst langzaam en daarna met toenemende snelheid en kracht, zijn armen op en neer bewoog. Steeds krachtiger gingen zijn armen en terwijl hij zo bezig was perste zich een lied naar buiten, en net als het lied van de schim van Rekha Merchant werd het gezongen in een taal die hij niet kende op een wijs die hij nooit had gehoord. Djibriel heeft het wonder nooit ontkend; in tegenstelling

tot Chamcha die probeerde het weg te redeneren, zei hij altijd dat het een goddelijke ghazel was geweest, dat hij zonder dat zijn armen voor niets zou hebben bewogen en dat als hij zijn armen niet had bewogen ze vast en zeker als een baksteen of zoiets op de golven waren gesmakt en bij aanraking met de strakke trommel van de zee domweg in stukjes gespat. Terwijl ze nu vaart minderden. Hoe krachtiger Djibriel klapwiekte en zong, zong en wiekte, des te sterker remden ze af, tot ze ten slotte met z'n tweeën als vodjes papier op de wind in de richting van het Kanaal zweefden.

Ze waren de enige overlevenden van de vliegcramp, de enigen die uit de *Bostan* vielen en het konden navertellen. Ze werden aangespoeld, op een strand liggend gevonden. De vlotte prater van de twee, die met het rode hemd, wilde in zijn ijlhoofdige geraaskal nog wel eens beweren dat ze over het water hadden gelopen, dat de golven hen zachtjes naar de kust hadden gedragen; maar de ander, op wiens hoofd een doorweekte bolhoed als betoverd vastkleefde, ontkende dit. 'God, we hebben gewoon geluk gehad,' zei hij. 'Als dit geen geluk is, wat dan wel?'

Ik ken, zoals u merkt, de waarheid. Ik heb het allemaal gevolgd. Wat alomtegenwoordigheid en almacht betreft – ik maak vooralsnog geen aanspraken maar het zal wel lukken, hoop ik. Chamcha had de wil en Farisjta voerde die uit.

Wie van de twee was de wonderdoener?

Wat voor lied – engelachtig of duivels – zong Farisjta?

Wie ben ik?

Laten we het zo stellen: Wie heeft de beste wijsjes?

Dit waren Djibriel Farisjta's eerste woorden toen hij met zoiets onwaarschijnlijk als een zeester naast zijn oor op het besneeuwde Engelse strand bijkwam: 'Herboren, Sam-samsara, jij en ik. Lang zallie leven, in de gloria.'

Waarop Saladin Chamcha hoestte, proestte, zijn ogen opendeed en, zoals het een pasgeborene betaamt, in verdoemde tranen uitbarstte.